

El canvi ambiental en l'obra de Salvador Llobet

Martí Boada

David Saurí

*Departament de Geografia i Centre d'Estudis Ambientals
Universitat Autònoma de Barcelona*

Resum

Aquest article presenta la importància d'estudiar el canvi ambiental des de la geografia, tot assenyalant l'interès d'analitzar els canvis dels usos del sòl. A partir de l'obra *El medio y la vida en el Montseny* de Salvador Llobet, s'analitzen les seves aportacions a la geografia ambiental i el seu acurat treball cartogràfic.

Paraules clau: canvi global, geografia ambiental, Salvador Llobet, Montseny

Resumen

Este artículo presenta la importancia de estudiar el cambio ambiental desde la geografía, señalando el interés de analizar los cambios de usos del suelo. A partir de la obra *El medio y la vida en el Montseny* de Salvador Llobet, se analizan sus aportaciones a la geografía ambiental a partir de su detallada cartografía.

Palabras clave: cambio global, geografía ambiental, Salvador Llobet, Montseny

Abstract

This article shows the importance of studying environmental changes from a geographic perspective, emphasizing the changes in the uses of the soil. Using the work by Salvador Llobet *El medio y la vida en el Montseny* (The environment and the life in the Montseny) we analyze Llobet's contribution to the environmental geography and his accurate cartographic work.

Keywords: global change, environmental geography, Salvador Llobet, Montseny

Introducció

L'estudi de l'anomenat canvi global o canvi ambiental global s'ha erigit com un referent bàsic en la renovació de la recerca geogràfica de contingut ambientalista. Un tema decididament propi d'aquesta disciplina, com l'anàlisi de les cobertes i usos del sòl, ocupa un lloc especialment rellevant en la recerca sobre el canvi global, sobretot arran de la creació i desenvolupament del programa «Land Use/Land Cover Change» (LUCC), iniciativa conjunta del IGBP (International Geosphere-Biosphere Programme) i del HDP (Human Dimensions Programme) de la UNESCO, que busca la integració dels aspectes biofísics i dels aspectes socials en explicar els canvis en les cobertes i usos del sòl a la superfície terrestre (Turner i altres, 1993). L'argument central del programa de recerca LUCC és que les modificacions experimentades per cobertes i usos en un sentit acumulatiu poden generar a la seva vegada canvis molt significatius en els grans compartiments i fluxos biosfèrics (Meyer i Turner, 1996). Per exemple, la transformació de cobertes forestals en conreus i pastures als tròpics contribueix a incrementar les quantitats de diòxid de carboni a l'atmosfera, així com a reduir la biodiversitat. Al món desenvolupat, el procés contrari, és a dir, l'augment de les superfícies forestals, implicaria la fixació de carboni a la superfície terrestre, un tema molt rellevant actualment en les polítiques del canvi climàtic.

Un dels objectius centrals del programa LUCC és avançar en l'anàlisi dels canvis en usos i cobertes a escales més petites que la global. En aquest sentit, la regionalització del canvi global esdevé de gran interès, especialment en aquells espais on es compta amb informació històrica que permet la reconstrucció i anàlisi de cobertes i usos del passat. D'aquí la renovada importància que, en el nostre context, tenen les contribucions de geògrafs que, sobretot en els anys d'auge dels estudis regionals, documentaren, sovint amb gran cura, no només la fesomia de la superfície terrestre escollida per a l'anàlisi sinó també el complex joc de forces naturals i socials que explicaven aquesta fesomia particular. Encara més interessants per a la vocació diacrònica que manifesta el programa LUCC són aquelles aportacions que ens han deixat un llegat cartogràfic ara imprescindible per a poder comparar si més no en termes quantitius els canvis en cobertes i usos del sòl.

És, doncs, dins d'aquest marc general de renovada atenció pels estudis regionals com a base per a l'estudi del canvi global de tipus acumulatiu on situem el nostre interès per l'obra de Salvador Llobet i molt particularment pel seu treball sobre el massís del Montseny, acabat i publicat ja fa més de mig segle. El geògraf granollerí ha estat objecte de nombrosos estudis biogràfics (vegeu, per exemple, els diferents articles apareguts en el volum 27 de *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* i Roma, 2000) que palesen l'exhaustivitat i rigor científic dels seus estudis. El nostre objectiu en aquest article és, però, una mica diferent, ja que es vol destacar un aspecte concret de la seva obra com és el llibre *El Medio y la Vida en el Montseny*, publicat l'any 1947, i molt especialment el mapa de cobertes del sòl del massís inclòs en el llibre. Aquest mapa, i en general la descripció del massís que ens deixa Llobet, constitueix un referent molt valuós per a poder documentar la transformació dels espais de muntanya durant les darreres dècades. A partir de l'obra de Llobet, doncs, hem pogut reconstruir l'evolució del medi montsenyenc, evidenciant com aquest medi s'ha constituït a partir de la dinàmica conjunta, coevolutiva podríem dir, dels factors socials i naturals (Boada, 2001). El Montseny analitzat per Llobet es podria definir com massís «productiu» o millor dit primari, amb un intens aprofitament dels seus recursos agrícoles, ramaders, forestals, energètics i, com veurem, àdhuc ambientals. En aquest sentit, el massís presenta unes cobertes i usos del sòl que reflecteixen fins a un cert moment les estructures i funcions d'un marc socioambiental tradicional però que, des de relativament aviat, reflectiran també el desenvolupament econòmic de Catalunya i, particularment, el paper de subministrador de recursos materials i humans per a la industrialització del país, especialment per a la metròpolis barcelonina.

El context científic de l'obra de Llobet

Per a entendre la contribució de Llobet al coneixement de la realitat socioambiental del Montseny, ens cal examinar, encara que sigui succintament, el marc teòric i metodològic que l'insigne geògraf vallesà utilitzà en la seva reflexió. Com és sabut, aquest marc s'inspirà en l'anomenada geografia regional francesa, que tanta importància ha tingut en la geografia catalana fins temps ben recents (Garcia Ramon i Nogué, 1984). Cal notar, però, que aquesta escola no forní un discurs geogràfic totalment unívoc i coherent (sobretot després de la mort de Vidal de la Blache), sinó que també mostrà diferències d'enfocament i de continguts en certa manera semblants a les experimentades per l'escola històrica dels *Annales* (Fontana, 1982).

Un possible referent de Llobet podria ser Elisée Réclus, un geògraf allunyat dels corrents hegemònics de la geografia francesa (i ignorat per aquesta) però que aportà unes reflexions molt importants sobre les relacions entre societat humana i medi ambient i que, a més, tractà específicament de la problemàtica de les àrees de muntanya. Réclus havia llegit amb interès l'obra de Marsh,

de qui criticava l'excessiu pessimisme sobre la capacitat destructiva de la humanitat, però tampoc no compartia en absolut la defensa que Vidal de la Blache feia d'una geografia neutral i despolititzada. En una de les seves primeres grans obres, *La Terre, Description des phénomènes de la vie de Globe*, Réclus s'orienta cap a l'estudi dels fenòmens físics i es mostra clarament influenciat per la biologia darwinista (Blanco Sánchez, 1998). Més endavant i en una altra obra monumental, *La Terre et les Hommes*, s'observa una certa superació del determinisme estricte. Hom hi trobaria, efectivament, uns plantejaments evolucionistes i unes tendències naturalistes que actualment podríem considerar ambientalistes, influències que li vindrien de Carl Ritter.

L'impacte de l'obra reclusiana a Catalunya fou amb tota probabilitat molt significatiu, especialment en la seva dimensió ètica i especialment pedagògica, ja que el seu introductor fou el renovador pedagògic Ferrer i Guàrdia, editor de *L'Homme i la Terre*, un llibre de gran èxit en els circuits de l'obrerisme il·lustrat. Un precedent més directe de la temàtica del canvi ambiental el trobem en *La Montaña* (Réclus, 1873; edició castellana de 1998), una obra que cal situar en el seu moment històric. No podem perdre de vista que en aquell context, les forces de la natura són concebudes com quelcom hostil i aliè a la civilització. La societat ha de lluitar «contra» aquestes forces a fi de dominar-les i estendre així el progrés i el desenvolupament dels pobles de la terra. Tanmateix, Réclus advertirà dels riscos que implica una excessiva pressió dels humans sobre els sistemes naturals, i és que aquest autor ens planteja una natura en la qual també viuen els humans. El geògraf anarquista és conscient del molt que es pot guanyar a partir del coneixement empíric de la gent del territori i ho il·lustra amb un magnífic exemple d'aprenentatges amb un pastor. La seva formulació podria ser, doncs, un avenç de la postnormalitat del «diàleg de sabers» que propugna Víctor Toledo. Réclus mostra, en definitiva, la concepció d'una natura dinàmica, com un ésser viu que coneix un procés constant de renovació, a la manera de Lovelock (1991), com un ésser viu que es destrueix i reconstrueix de forma contínua. Amb la seva estima per la natura i l'home lliure a la vegada, Réclus se situa d'alguna manera en aquest punt interfronterer, com rarament es fa des d'altres disciplines.

No és, però, Réclus, a qui Llobet pren com a referent per a construir el seu discurs sobre el Montseny. Com s'ha dit abans, el geògraf català s'inscriu plenament en els corrents hegemònics de la geografia regional per bé que la genealogia de l'obra llobetiana no es remunta a Vidal (a qui Llobet ni cita en la seva tesi sobre el Montseny), sinó que es constitueix a partir de l'aparició de diferents direccions en la geografia postvidaliana. Abans de presentar amb més detall la línia escollida per Llobet, convé recordar breument les principals característiques de l'enfocament amb què l'autor de Granollers explicarà el medi montsenyenc de les primeres dècades del segle XX.

L'obra *Principes de Géographie Humaine* (1922) de Vidal representaria el punt d'arrencada de la denominada geografia regional francesa. En aquesta obra, Vidal ja formula el que per a nosaltres podria contenir una certa gènesi de la interpretació ambiental de la geografia. El diàleg entre la societat i el

medi dona com a resultat la diversitat paisatgística i la seva comprensió s'ha de fer des d'una perspectiva de conjunt, centrada en quatre conceptes clau: medi, civilització, gèneres de vida i circulació (Buttimer, 1980). Tanmateix, per la presència incòmoda del «factor geogràfic», l'obra de Vidal restà oberta a diferents interpretacions, producte de les vacil·lacions del mestre, i es va veure obligat a defensar-se de les acusacions de determinisme ambiental formulades per Durkheim i en menor mesura per Marc Bloch (Capel, 1984; Friedman, 1996).

Les monografies regionals franceses sempre inclogueren l'anàlisi de fenòmens físics i fenòmens humans, però l'èmfasi en uns o altres depengué molt de cada autor. Un corrent, potser el més interessant per a nosaltres, tindrà un clar component naturalista i aplegarà el que Buttimer ha denominat els estudiosos de la geografia humana d'orientació ecològica. Serà Max Sorre, format i inspirat per Vidal de la Blache, qui formularà una concepció del medi com les bases socioecològiques de la vida humana. En aquest sentit, Sorre mantindrà una posició més avançada que el seu mestre, gens exempta de la interpretació hipocràtica del medi. No endebades, Sorre afegirà al títol del seu estudi sobre els Pirineus (1949, original de 1913) un punt i seguit que continua amb l'expressió *Étude de Géographie Biologique*. Malgrat el títol, Sorre no vol caure en el parany del determinisme ambiental i anys més tard, remarcarà que l'explicació històrica complementa l'explicació ecològica i limita els possibles excessos d'aquesta darrera (Sorre, 1962).

La metodologia plantejada per Sorre en el seu estudi sobre els Pirineus serà tingut molt en compte per Llobet en les seves formulacions analítiques. També sembla rellevant la influència que rebria Llobet de R. Blanchard a través de Pau Vila, qui introduí a Catalunya la proposta metodològica desenvolupada per l'autor ginebrí sobre l'anàlisi de la geografia humana de la muntanya. Tanmateix, la principal influència sobre Llobet, en bona part transmesa per Pierre Deffontaines, sembla haver estat Jean Brunhes, el gran geògraf de Tolosa de Llenguadoc, que, si bé no en la magnitud de Réclus, també patí una certa marginació dins la geografia francesa.

Segons Buttimer (1980), Brunhes sistematitzarà les idees de Vidal de la Blache; serà potser menys global que el seu mestre, però desenvoluparà uns pressupostos metodològics més rigorosos. En el seu principal treball conceptual, que és *La Géographie Humaine* (edició original de 1920), formula de forma rellevant el possibilisme de les relacions de la societat amb el medi natural. Fins aquí resulta patent la influència de Vidal, però Brunhes aportarà altres elements de reflexió que situen el seu pensament en un estadi força més avançat que el d'altres membres de l'escola regional. En aquest sentit, cal insistir en dues aportacions clau perfectament homologables amb el pensament actual sobre el canvi global. Primer, la necessitat d'incorporar com a àmbit d'estudi de la geografia «l'explotació destructiva del medi per part de l'home». Efectivament, el cinquè capítol de *La Géographie Humaine*, fortament influït pel concepte de la *Raubwirtschaft* i pels treballs sobre la degradació de l'energia del seu germà

Bernard, està dedicat a explorar els fets del que ell anomena «l'economia destructiva», amb exemples del que aquesta explotació destructiva implica, no només pels sistemes naturals sinó també pels pobles indígenes. Així, per exemple, adverteix dels riscos que suposa la construcció d'embassaments a Àfrica. Per a Martínez Alier (1988), la marginació de Brunhes frustrà la formulació d'una geografia ecològica que hagués estat de molta utilitat en els debats que es desenvoluparien en el futur.

Tanmateix, hi ha un altre element prou innovador en l'obra de Brunhes que no ha merescut tampoc gaire atenció i que és el paper predominant que atorga al treball humà en la creació del paisatge. Brunhes escriurà que el «treball humà és un objecte fonamental d'anàlisi per a la geografia humana» i que «aquesta dimensió de la recerca ha estat generalment menystinguda per la geografia». Així Brunhes proposà relacionar els paisatges rurals amb els règims agraris i les seves característiques de tinença de la terra, orígens de la propietat i tecnologia disponible. Aquesta aproximació més social a l'estudi del paisatge l'aproxima més a l'historiador Marc Bloch que a altres col·legues geògrafs, sobretot quan l'escola regional francesa, sota la influència de De Martonne, s'orientà cada vegada més cap a la geografia física.

Un dels deixebles més importants de Brunhes fou Pierre Deffontaines. Com en el cas del seu mestre, Deffontaines també patí una certa marginació dins dels corrents principals de la geografia regional francesa, la causa de la qual seria precisament una «excessiva» orientació etnogràfica a l'hora d'entendre el paisatge com una manifestació visible de l'activitat humana. D'altra banda, però, aquest enfocament atraurà la simpatia d'historiadors com Bloch, força crític amb els excessius biaixos «naturalistes» de la geografia regional. Aquest punt és molt rellevant a l'hora de valorar l'entrada de les idees de la geografia regional francesa al nostre país, amb Salvador Llobet com un dels principals transmissors. Deffontaines explicita com el mestratge de Brunhes en la geografia catalana arribà mitjançant dues vies d'entrada. La primera tingué Pau Vila com a peça clau, ja que Brunhes juntament amb Blanchard despertarien la vocació de geògraf del sabadellenc arran de l'estada que Vila féu a Grenoble. L'altra via d'entrada del pensament de Brunhes a Catalunya es produirà a través de Pierre Deffontaines, format a la Sorbona, sota la direcció de Demangeon, De Martonne i Gallois, i que arriba a Barcelona l'any 1939 per a dirigir l'Institut Francès. Serà Deffontaines, qui en aquella situació de profunda grisor intel·lectual i a través del *Cercle des Géographes*, revifarà de manera molt important el deprimit panorama geogràfic català. Deffontaines crearà un ambient de treball i d'inquietud geogràfica a un grup de joves geògrafs que seran decisius per la recuperació i l'impuls posterior de la geografia al país. En aquest grup hi trobem Solé Sabarís, Llopis Lladó, Fontboté, Vilà Valentí i Llobet, als qui Deffontaines posaria en contacte directe amb notoris representants de l'escola regional francesa com R. Blanchard, Foucher, Tabiteau, Fallet, Sermet, etc.

Llobet reconeix en Solé Sabarís i Deffontaines els seus «pares geogràfics». De Deffontaines, Llobet diu: «Quedàvem extasiats de com explicava la geo-

grafia (...)». Deffontaines serà, junt amb Llopis i Solé Sabarís, un dels tres directors reals de la seva tesi i Llobet confessa amb tota claredat que la influència de la geografia regional francesa li va venir inequívocament de Deffontaines. La localització en el fons documental de Salvador Llobet d'una àmplia col·lecció de negatius i positius fotogràfics vinculats amb el seu treball de tesi ens mostra l'estret contacte que mantingueren ambdós geògrafs, ja que una fracció important d'aquest fons són imatges realitzades i analitzades per Deffontaines.

La recerca de Llobet a la postguerra immediata

El medio y la vida en el Montseny. Estudio geográfico guanyà el Premi Menéndez y Pelayo en l'edició de 1945 i fou publicat pel CSIC a Barcelona l'any 1947. El mateix treball fou reeditat en català l'any 1990 pel Museu de Granollers amb un apèndix intítulat *Materials i dipòsits periglacials al massís del Montseny. Antecedents i resultats*. Amb aquesta addenda Llobet afegí una de les millors aportacions de la seva recerca al massís: la detecció i descripció del fenomen del periglacialisme que descriu l'any 1972. En el moment de redactar la seva tesi, els coneixements al país sobre periglacialisme eren nuls i no serà fins als anys seixanta que Cailleux, convidat per Solé Sabarís i el propi Llobet, confirmarà l'existència del fenomen. El treball sobre el periglacialisme constitueix una nova aportació bàsica i insuperada per a la comprensió de la geografia ambiental del massís (Boada, 1997).

La varietat de fonts documentals emprades per Llobet palesa l'amplitud de mires amb què fou concebut el seu treball sobre el Montseny. Exceptuant el poblament prehistòric, on les aportacions personals són més aviat escasses i l'autor es limita a citar els treballs de Pere Bosch i Gimpera i Lluís Pericot, Llobet portarà a terme una gran tasca d'aflorament i recopilació de material de procedència ben diversa: arxius municipals, parroquials i notariais, els fogatges, el diccionari geogràfic de Pascual Madoz i un bon nombre d'anuaris estadístics. D'entre els diferents documents posats a la llum per Llobet, cal destacar la troballa a la Biblioteca Nacional de Madrid, del manuscrit del *Diario de los Viajes hechos en Cataluña* de Francisco de Zamora (1792), un document després àmpliament utilitzat per la geografia històrica moderna. Devem també al nostre autor la recuperació d'un treball publicat per la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya i les Balears, obra del metge de la vila de Viladrau, el Dr. Ariet, i que pren la forma de *Topografia Mèdica*. Aquest és un assaig hipocràtic que hom podria considerar com una auditoria ambiental del municipi de Viladrau elaborada l'any 1915.

Llobet també reconeix la tasca investigadora realitzada per alguns estudiosos locals, com la de Bosch de Balenyà, mestre de l'autor a la tasca del qual reconeix però un valor només «aproximatiu». Alguns d'aquests estudiosos són, a més a més, coetanis de Llobet, la qual cosa facilitarà una relació personal.

Aquest seria el cas de l'erudit Tomàs Balvey de Cardedeu, de l'historiador Josep Maurí de la Garriga, de l'arqueòleg Estrada de Granollers o del celoní Miquel Grivè, erudit local i autor d'unes «notes historicogeogràfiques» modestes, però prou avançades per a l'època. Per a l'elaboració del Regional Planning, Llobet mantindrà un intensa polèmica amb Grivè perquè Grivè pretenia definir una nova comarca que s'anomenaria «Baix Montseny», a la qual Llobet s'oposà frontalment.

La tesi de Llobet està estructurada segons el model clàssic de la geografia regional vidaliana. Els primers capítols es dediquen als antecedents històrics i a les fonts cartogràfiques, i també hi ha un esforç molt notori, sense precedents anteriors, per a delimitar de forma detallada la regió d'estudi. Immediatament es deixa pas a l'escenari físic. Així, Llobet presenta la geomorfologia i l'evolució geològica del Montseny fins al relleu i el modelat actual i mostra una atenció especial cap als fenòmens erosius, la xarxa hidrogràfica i el comportament hidrològic dels cursos d'aigua. Tot seguit, l'autor estudia la climatologia i la meteorologia del massís a partir de sèries històriques. Descriu el medi biòtic a partir d'un mapa a escala 1/50000, que explica la distribució de les principals comunitats vegetals (cobertes del sòl) i les formes d'ocupació del territori (usos del sòl) del massís. Aquest document cartogràfic palesa la importància que dóna Llobet als factors humans en la distribució de les comunitats vegetals dominants aleshores. El treball se centra en algunes espècies forestals com l'avet, el faig, l'alzina i la surera, el pi pinyer i el pi blanc, el pi rojalet, els roures i els castanyers, però la seva descripció va molt més enllà dels caràcters biològics, ja que Llobet atorga molta importància als usos i aplicacions. Aquest fitoescenari serà el marc on es desenvoluparà una fauna abundosa i singular, que descriu de manera especial en els aspectes més socials com són l'interès cinegètic, les singularitats i els impactes en els conreus.

Descrit l'escenari físic, Llobet segueix amb l'anàlisi de l'evolució del poblament humà al massís, la qual cosa soluciona amb un aprofundit treball de geografia històrica que constitueix el canemàs del posterior treball sobre la població moderna. L'autor ofereix una diagnosi sobre els factors bàsics de l'ocupació humana del sòl i la seva distribució altitudinal, però introdueix també una certa dimensió dinàmica amb la consideració dels fenòmens de mobilitat i de migracions laborals, així com d'una exhaustiva anàlisi demogràfica.

L'apropament als sectors econòmics es fa a partir de la propietat de la terra i la divisió del treball. Llobet comença la seva anàlisi del sector primari amb les activitats agrícoles, la producció derivada d'aquestes i un estudi detallat de les seves característiques, com són els tipus de conreu (especialment de la vinya, l'olivera i els pomerars) i l'organització del regadiu, amb un èmfasi en la migradesa general dels aqüífers en episodis d'estiatge. De la ramaderia en destaca el seu paper principal com activitat econòmica al massís. Es presenten anàlisis estimatives sobre la capacitat de càrrega de les pastures, la tipologia de bestiar i els fenòmens transhumants, i s'insisteix en la influència de l'activitat ramadera en els gèneres de vida. L'estudi del sector primari finalitza amb el bosc i

les activitats forestals com horitzó de treball i emfatitza les característiques i les condicions de vida dels treballadors forestals. En els aspectes purament productius, s'avalua el valor dels mercats de la fusta, el carbó de bosc com a principal producció forestal i altres produccions d'interès com el castanyer, la lleinya, el suro, les soques, els aglans, les pinyes, etc.

Les activitats industrials i el comerç són tractats inicialment des d'una perspectiva històrica i n'estudia la dinàmica i evolució fins arribar a la indústria moderna. Llobet destaca com aquestes activitats es troben fermament inserides en el medi montsenyenc a partir d'exemples com el de les ametistes i la indústria carrossera i, en un nivell més general, amb els vincles entre producció primària i empena industrial en els sectors químic i tèxtil. En els fluxos econòmics hi juga un paper essencial la infraestructura viària, per a la qual Llobet elabora unes taxonomies de vies i camins, presentades sota una perspectiva històrica, que són bàsiques per a la comprensió del poblament rural i urbà, de les formes d'aglomeració i de disseminats i de l'estructura dels serveis públics. Com a forma característica de l'hàbitat humà i institució familiar clau al massís, Llobet ens presenta finalment una classificació dels masos segons la funció productiva dominant: el mas cerealista, el mas ramader, el mas artesà o jornalero i la casa pobletana. Com més endavant desenvoluparà Françoise Breton (1981), el mas crea un sistema que organitza el territori rural i l'articula amb un territori urbà. Es tracta, doncs, d'una unitat de base de tot un sistema força complex que ha modelat durant segles les mentalitats i els paisatges del massís.

El treball de Llobet es tanca amb l'estudi dels gèneres de vida agrícola, artesà i jornalero, en què inclou el treball de la dona. Aquí, Llobet concreta pel cas del Montseny una sèrie de qüestions molt importants en la tradició regional francesa com són l'estructura familiar, l'alimentació, el poder adquisitiu, la qualitat de vida, així com la tradició i la consuetud a la muntanya. Finalment, en el que ell defineix com a geografia política, ens ofereix una anàlisi dels fenòmens culturals, l'actual divisió administrativa i la funció de l'estat al massís.

Com ja s'ha comentat anteriorment, una de les aportacions més decisives de Llobet fou l'elaboració d'un mapa de cobertes i usos del sòl que representava la situació d'aquests elements del paisatge cap a començaments de la dècada de 1940. Seguint el model cartogràfic de Gaussen (1926), Llobet ens proporciona el primer mapa d'aquestes característiques mai fet al nostre país i que ha estat alabat per especialistes com Oriol de Bolòs com un exemple de treball exhaustiu i precís. Més enllà de la simple representació cartogràfica de cobertes i usos, el mapa de Llobet expressa de forma rotunda l'estat socioambiental d'un massís amb una producció primària neta molt elevada, i unes activitats socials orientades a l'apropiació i/o producció de matèries primeres molt diverses i amb unes relacions socials de producció mantingudes per a aprofitar al màxim la capacitat de la natura i del treball humà, la qual cosa no restà lliure de tensions ni de resistències, tant pel costat dels sistemes biòtics com pel costat de la força de treball.

Consideracions finals

El mètode regional conreat per Llobet ofereix prou característiques valuoses com per considerar-lo un referent essencial en l'anàlisi dels canvis en les cobertes i usos del sòl del Montseny durant els darrers cinquanta anys. Cal insistir que tant la tesi sobre el Montseny com el posterior *El Medio y la Vida en Andorra* (1948) foren realitzats en un marc polític i científic rotundament pobre. Llobet es va valer de la geografia regional francesa com a marc teòric i metodològic per a deixar-nos una crònica geogràfica del massís, globalment insuperada, especialment pel que fa als aspectes relatius a la geografia física en el sentit clàssic. L'anàlisi social, si bé actualment és metodològicament superable, ens ha deixat en canvi un retrat molt fidel de la societat tradicional que habitava al massís. Aquesta aportació és imprescindible per a posteriors treballs comparatius sobre l'evolució socioeconòmica de la societat montsenyenca i dels nous usos socials del massís per part de la societat urbana actual, així com per a treballs posteriors sobre el paper dels paisatges montsenyencs des del punt de vista de la conservació de la biodiversitat. En definitiva, l'obra llobetiana constitueix tal com s'ha dit, el canemàs essencial per a la comprensió dels fenòmens de canvi socioambiental produïts durant el darrer mig segle i que podem veure reflectits en els canvis en les cobertes i usos del sòl.

En la tradició francesa, Salvador Llobet considera l'home com un agent geogràfic, en el sentit d'adaptació no passiva a les condicions del que ell anomena el medi geogràfic, un concepte que no diferiria gaire del concepte més actual de medi ambient. Aquest és un medi sobre el qual l'home pot actuar «en contra», però amb el qual majoritàriament es relaciona de forma valorada com a beneficiosa per ambdós. Compartim amb Llobet la necessitat d'objectivar els aspectes més inflexius, la història social del poblament al massís, a fi d'entendre millor la «construcció» del medi ambient actual. És per aquest motiu que Llobet s'aventura en el llarg recorregut documental que caracteritza la seva obra. Dit això, però, també cal admetre que, considera la història social com un element important però complementari a l'hora de formular el treball geogràfic. El nivell d'implicació de l'investigador en les qüestions més socials, tot i merèixer una consideració, no arriba a una posició central en l'anàlisi. Per tant, l'aportació històrica es troba quelcom mancada de sistematització, per la qual cosa l'anàlisi dels factors socials i dels seus efectes en el medi en queda ressentida. Resulta certament curiós que, per exemple, Llobet ignorés la incipient vocació conservacionista que, ja en el seu temps i abans, començava a conèixer el massís (un oblit comú, d'altra banda, en els estudis regionals d'inspiració francesa). També ens sembla sorprenent que, essent el montsenyòleg per excel·lència, no participés en els diversos estudis de detall que s'encarregaren per a la realització de la Memòria del Pla Especial del Parc Natural del Montseny a la dècada dels seixanta i primers setanta.

En definitiva, Llobet ens ha llegat un referent essencial per a situar l'anàlisi del canvi socioambiental al Montseny en els darrers cinquanta anys, coinci-

dents en la transició d'un massís productor primari a un massís productor terciari. Aquest model de canvi, del qual observem un augment de les masses forestals i de la urbanització i un declivi generalitzat del mosaic conreus-prats-boscós tant característic dels espais rurals tradicionals, representa un contrapunt a la situació comú en les zones tropicals de la Terra on es dona precisament el procés contrari: desaparició del bosc en benefici de les superfícies conreades. L'èmfasi en la contextualització historicogeogràfica que se'n proposa des dels programes internacionals de recerca sobre el canvi global fa encara més valuosa l'obra de geògrafs del passat que, com Llobet, es dedicaren a estudiar la diversitat de la petjada humana sobre la Terra. A ell debem, doncs, que avui poguem presentar el massís del Montseny com un cas perfectament documentat dels canvis en cobertes i usos del sòl i dels seus efectes sobre el medi socioambiental característic d'aquest indret.

Bibliografia

- BLANCO SÁNCHEZ (1998). «Estudio Introductorio». A: *Elisée Reclus: La Montaña*. Salamanca: Amarú Ediciones.
- BOADA, Martí (1997). «La descoberta del periglaciariisme al Montseny. Una aportació viva de Salvador Llobet al coneixement de la geografia ambiental del massís». *Documents d'Anàlisi Geogràfica* [Bellaterra], 30, p. 139-148.
- BOADA, Martí (2001). *Manifestacions del canvi ambiental global al Montseny*. Tesi doctoral inèdita. Bellaterra: Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona.
- BRETON, Françoise (1981). *Maisons et communautés dans la Vieille Catalogne*. Thèse de Doctorat de Troisième Cycle, París: École des Hautes Études en Sciences Sociales.
- BRUNHES, Jean (1947). *La Géographie Humaine*. París: Presses Universitaires de France (2ª edició; l'edició original és de 1920).
- BUTTNER, Anne (1980). *Sociedad y Medio en la Geografía Regional Francesa*. Oikos-Tau. Vilassar de Mar.
- CAPEL, Horacio (1984). *La Geografía y las Ciencias Sociales*. Barcelona.
- FONTANA, Josep (1982). *Historia. Análisis del Pasado y Proyecto Social*. Montesinos. Barcelona: Crítica.
- FRIEDMAN, S.W. (1996). *Marc Bloch, Sociology and Geography*. Cambridge: Cambridge University Press.
- GARCIA RAMON, Maria Dolores; NOGUÉ, Joan (1984), «L'evolució dels enfocaments metodològics en la geografia rural catalana, 1940-1984». *Documents d'Anàlisi Geogràfica* [Bellaterra], 5, p.149-166.
- GAUSSEN, H. (1926). *Végétations de la moitié orientale des Pyrénées. Sol Climat-Végétation*. París: Armand Colin.
- LOVELOCK, James (1991). *Gaia. Una ciencia para curar el Planeta*. Integral
- LLOBET, Salvador (1947). *El medio y la vida en el Montseny. Estudio geográfico*.

- Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto J. S. Elcano.
Estación de Estudios Pirenaicos.
- LLOBET, Salvador (1948). *El Medio y la vida en Andorra*. Barcelona. CSIC.
- MARTÍNEZ ALIER, Joan (1988). «L'ecologia humana i les ciències socials». *Documents d'Anàlisi Geogràfica* [Bellaterra] 13, p. 65-80.
- MEYER, W. i B.L. TURNER (1996). «Land use/land cover change: challenges for geographers». *Geojournal*, 39 (3), p. 237-240.
- RÉCLUS, Elisee (1873, 1998). *La Montaña*. Salamanca: Amarú ediciones.
- ROMA, Francesc (2000). *Salvador Llobet i Reverter: La Geografia, entre ciència i passió*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia.
- SORRE, Max (1949). *Los Pirineos*. Barcelona: Juventud (traducció espanyola de l'original francès, publicat el 1913).
- SORRE, Max (1962). «The role of historical explanation in Human Geography». A: P. L. WAGNER i M.W. MIKESSELL [eds.] *Readings in Cultural Geography*. Chicago: the University of Chicago Press (p. 44-47).
- TURNER, B.L., SKOLE, D., SANDERSON, S. FISCHER, G., FRESCO, L. i LEEMANS, R. (1993). *Land Use and Land Cover Change. Science/Research Plan*. Estocolm i Ginebra: Human Dimensions Programme and International Geosphere-Biosphere Programme.
- VIDAL DE LA BLACHE, Paul (1922). *Principes de Géographie Humaine*. París: Armand Colin.